

Za PhDr. Jiřím Kohoutkem, CSc.

30. 6. 1952 ve Zlíně – 5. 11. 2007 ve Zlíně

Rodák z Valašska spojil celý svůj krátký život s archeologickým bádáním a historií tohoto osobitého kraje. Již během studia archeologie na tehdejší Katedře prehistorie FF UJEP (dnes MU) v Brně v letech 1972–1977 a historie na téže fakultě se jeho zájem velmi výrazně obracel ke castellologickému bádání, ač diplomovou práci musel vypracovat na téma *Slovanská obydlí a společnost 6.–12. století, Brno 1977* (ved. doc. PhDr. B. Dostál, CSc.). Tu také v roce 1977 obhájil a již během studia roku 1976 nastoupil jako archeolog do Oblastního muzea jihovýchodní Moravy v tehdeším Gottwaldově, od konce roku 1989 opět Zlíně. Zde setrval do roku 1989, poté se stal v letech 1990–1993 vědeckým pracovníkem Archeologického ústavu ČSAV (od roku 1993 ARÚ AV ČR) v Brně a od roku 1993 působil až do své smrti v Ústavu archeologické památkové péče v Brně, a to jako vedoucí detašovaného pracoviště ve Zlíně. V roce 1982 získal po úspěšném rigorosním řízení na tehdejší katedře archeologie a muzeologie FF UJEP v Brně titul PhDr.

Od svého příchodu do Muzea jihovýchodní Moravy se intenzivně počal zabývat tím, co ho přitahovalo již během brněnských studií – výzkumem středověkých hradů i historií a archeologií jihovýchodní Moravy vůbec. Při tomto bádání mohl využít jak svého archeologického, tak i historického vzdělání a postupně nabyl také potřebných zkušeností v oblasti stavebně historického průzkumu a dějin architektury, nezbytně nutných právě při castellologickém bádání. V rámci široce koncipovaného programu výzkumu hradů jihovýchodní Moravy sledujícím je jako složitou strukturu formovanou řadou vlivů a funkcí, vzájemně se prolínajících a ovlivňujících, prováděl rozsáhlé terénní odkrvy na hradech Brumov a Lukov, které zásadně pozměnily naše znalosti o počátcích těchto lokalit a jejich nejstarších dějinách i stavebním vývoji v době před polovinou 13. století. Zejména to byl systematický archeologický výzkum Brumova v letech 1977–1982, jehož překvapivé výsledky se staly pro celý projekt zásadním podnětem. Ukázaly totiž, že bude nutno z převážné části korigovat některé do té doby platné hypotézy, vypracované vesměs na základě historického bádání. Právě v tomto případě se jasně projevila nezastupitelná role archeologie středověku v našem dalším poznávání středověké hradní architektury, jejich počátků a následného stavebního vývoje včetně širších historických souvislostí, a to právě v momentě, kdy studium písemných pramenů již vyčerpalo všechny své dostupné možnosti. Dále se stala zřejmou nutnost širokého komparativního studia celé problematiky, a tak Jiří Kohoutek přistoupil v širším měřítku k podrobnějšímu vyhodnocení hradní architektury v celé oblasti jihovýchodní Moravy.

Provedl větší systematické výzkumy, jako byl výše připomínaný Brumov, nebo v letech 1983–1984 a 1988–2001 zkoumaný Lukov, kde v sondážích během posledních let pokračovala jeho manželka PhDr. et RNDr. J. Langová. V roce 1986 byla také zahájena postupná rekonstrukce této hradní zříceniny. Pomocí menších zjišťovacích akcí prozkoumal ještě dalších čtrnáct lokalit. Prováděl průzkumy také na jiných fortifikacích založených kolem poloviny 13. století, jako byl Buchlov a po polovině tohoto věku postavené Střilky, zkoumal Šaumberk, zvaný též Nový hrad, vybudovaný mezi léty 1272–1275 biskupem Brunem ze Schauenburka (1245–1281), ještě v průběhu 2. poloviny 13. věku postavený Engelsberk, nazývaný též Sehradice či Tetov, a Zuvačov, pojmenovaný někdy podle k němu příslušející vesnice Komňa, do téže doby až počátku 14. století řazené fortifikace Klenov či Friendsberk, Chlum, zvaný též Bílavsko a Rýsov, dále potom zkoumal ze 14. století Nový Šaumberk, jiným jménem Zubříč u Šaumberka, Křídlo a Obřany v Hostýnských

vrchů, Starý Světlov či Rožnov, odkud získal unikátní kolekci komorových kachlů z 15. století, a patrně pozdní Pulčín. Na dalších lokalitách prováděl potom dle možnosti alespoň intenzivní komplexní povrchový a stavebně historický průzkum. Například se jednalo o Šarovy či Cimburk u Koryčan z doby kolem poloviny 14. věku. Teprve díky tomuto projektu došlo k přesné lokalizaci či dokonce objevu některých lokalit, jejich rámcovému datování na základě archeologických sonáží i přesnému geodetickému zaměření nebo alespoň pořízením terénních situačních náčrtů. Výsledkem dlouholeté badatelské činnosti Jiřího Kohoutka se stala kandidátská disertace *Vznik a vývoj středověkých opevněných center na jihovýchodní Moravě*, Brno 1988 (školitel doc. PhDr. Zdeněk Klanica, DrSc.) obhájená 13. 4. 1989 na AÚ ČSAV v Brně, na jejímž základě obdržel vědeckou hodnost CSc.

K problematice zejména hradních fortifikací jihovýchodní Moravy zveřejnil také řadu předběžných prací, z nichž mnoho od roku 1979 publikoval právě v našem sborníku *Archaeologia historica*. Z nich jmenujme alespoň články: *Předběžná zpráva o výzkumu hradu Brumova*, AH 4, 1979, 141–147; *Výzkum hradu Brumova v letech 1978–1979*, AH 6, 1981, 271–275; *K nejstarším dějinám hradu Brumova*, *Gottwaldovsko od minulosti k současnosti* 4, 1982, 199–226; *spolu se Z. Hartlem*, *Poznámky ke stavebnímu vývoji hradu Lukova*, *Gottwaldovsko od minulosti k současnosti* 5, 1983, 207–230; *Hrad Lukov – současný stav výzkumu*, AH 10, 1985, 309–321; *Výzkum středověkých hradů v oblasti Vizovických vrchů*, AH 11, 1986, 201–219; *spolu s J. Novotným*, *Průzkumná sondáž v areálu hradu Buchlova*, k. ú. Buchlovice (o. Buchlovice, okr. Uherské Hradiště), PV 1986, 75. Brno 1989; *Zaniklý středověký hrad na katastru obce Komňa* (o. Bojkovice, okr. Uherské Hradiště), PV 1986, 74. Brno 1989; *Z dávné minulosti Komně a jejího okolí*. In: *Komňa J. A. Komenskému*, 22–32. Brno 1991; *Výzkum středověkých hradů v oblasti Vsetínských vrchů*, AH 16, 1991, 241–254; *Hrad Lukov – jeho význam ve fortifikační architektuře východní Moravy*, AH 17, 1992, 205–223; *Geneze a vývoj hradní architektury jihovýchodní Moravy ve 12.–15. století*, AH 19, 1994, 153–175; *Výzkum středověkých hradů v oblasti Hostýnských vrchů*, VVM XLVI, 1994, 145–158. Později toto téma shrnul do komerčně úspěšné knihy *Hrady jihovýchodní Moravy*, Zlín 1995. Mohli bychom jmenovat i další lokality, které podrobil Jiří Kohoutek zjišťovacím průzkumům a výzkumům, jako byl například Sovinec (*První etapa archeologického výzkumu hradu Sovinec*, ČSIM, série B 46, 1997, 12–25) či Helfenštejn (*Výzkum hradu Helfenštejna v Moravské bráně*, AH 22, 1997, 235–247), a castellologickou problematiku včetně restaurací a rekonstrukcí hradů (*Hrady Brumova a Lukov – výzkum a následná rekonstrukce*, AH 30, 2005, 227–233) neopustil ani po vydání výše zmínované knihy. Naopak navázal úzkou spoluprací s historikem Daliborem Janišem i odborníky na stavebně historické průzkumy Zdeňkem Váchou a Radimem Vrlou. Výsledkem pak byla řada studií nejen o hradech, ale středověké architektuře jihovýchodní Moravy obecně (srov. např. spolu s D. Janišem, *Hrady a jejich úloha ve strukturním osídlení horního Pobečví*, AH 27, 2002, 179–195; *Hrad Buchlov a jeho úloha ve fortifikačním a správním systému středověké východní Moravy*, *Slovácko XLIV*, 2002, 167–181; *Královské hrady východní Moravy a jejich úloha v mocenském a správním systému ve 13. a 14. století*, AH 28, 2003, 357–374; se Z. Váchou a R. Vrlou potom *Nové poznatky o stavebním vývoji hradu Malenovic ve středověku*, AH 25, 2000, 183–194; *Pozdně románské architektonické články z hradu Lukova*, AH 31, 2006, 235–248 a *Pozdně románské architektonické články z hradu Brumova*, AH 32, 2007, 297–308). S R. Vrlou také vypublikoval *Výzkum hradu Nového Světlova*, AH 26, 2001, 171–184.

Nebyly to však pouze hrady. Jiří Kohoutek věnoval pozornost také sídlům nižší šlechty – jednoduchým středověkým dřevohlinitým opevněním – tzv. hrádkům a tvrzím. Zejména můžeme jmenovat výzkum tvrze v Tečovicích (dnes součást Zlína), kterou je možno spojit s osobou známého předreformního kazatele Jana Milíče z Kroměříže, předběžně publikovaný ve zprávě *Výzkum zaniklé středověké tvrze v Tečovicích (okr. Zlín)*, PV 1989, Brno 1993, 89–90), ale zabýval se i dalšími lokalitami tohoto typu: srov. *Výzkum středověké tvrze v Tlumačově, okr. Zlín*, PV 1991, 91. Brno 1993; *Drobné středověké fortifikace na Podřevnicku a jejich vztah ke kolonizačnímu procesu na jihovýchodní Moravě*, AH 18, 1993, 167–179; *Drobná středověká sídla na Zlínsku. Region 95. Zpravodaj Regionálního muzea v Mikulově*, 1995, 29–38; *Nový neznámý hrádek na Skalném v Hostýnských vrchů*, *Castrum Bene* 4, 1994, 237–242; *Nová neznámá středověká tvrz v Mysločovicích u Zlína*, VVM LV, 2003, 276–283; *spolu s R. Kadlíkovou, Napajedla (okr. Zlín)*, PV 1995–1996, 439. Brno 1999. Nebyla to však jen sídla nižší a vyšší šlechty. Zkoumal i sakrální objekty, z nichž musíme jmenovat například kostel v Tečovicích (*Tečovice, kostel sv. Jakuba Většího*, PV 1993–1994, 238–240. Brno 1997), prováděl výzkum v areálu velehradského cisterciáckého kláštera (*Nové objevy v areálu velehradského kláštera*, *Slovácko XXXVIII*, 1996, 119–137), spolu se Z. Čížmářem pak v prostoru benediktinského a později premonstrátského kláštera Hradisko v Olomouci (*Výzkum benediktýnského kláštera Hradisko u Olomouce*. In: *Ve stopách sv. Benedikta. Sborník příspěvků z konference Středověké kláštery v zemích Koruny české konané ve dnech 24.–25. května 2001 v Třebíči. K vydání připravili Libor Jan a Petr Obšusta. Disputationes Moraviae* 3, 211–217. Brno 2002; *spolu se Z. Čížmářem*, *K nejstaršímu raně středověkému osídlení bývalého Kláštera Hradisko u Olomouce*. In: *Zpravěku do středověku. Sborník k 70. narozeninám Vladimíra Nekudy*, 279–288. Brno 1997; *Předběžná zpráva o výzkumu kláštera Hradisko v Olomouci v roce 1996*, AH 23, 1998, 335–352), u dominikánů v Uherském Brodě (*Nové poznatky o středověkém vývoji města Uherského Brodu*, AH 21, 1996, 373–384) či publikování řady materiálů o středověké profánní i sakrální architektuře na Zlínsku spolu s Z. Váchou a R. Vrlou: srov. *Nové poznatky o gotické architektuře jihovýchodní Moravy*, AH 27, 2002, 425–444; *Další výzkum středověké sakrální architektury na Zlínsku. (Kostely ve Štípě, Brumově, Valašských Kloboukách a Zelechovicích)*, AH 28,

2003, 461–476; *Výzkum středověké architektury na Zlínsku III*, AH 29, 2004, 477–492; *Výzkum středověké architektury na Zlínsku IV*, AH 30, 2005, 67–77.

Okrajově se věnoval i pravěkým výšinným sídlištím (*Nová pravěká výšinná sídliště na východní Moravě, Pravěk NR 1992/2*, 261–274), problematice zaniklých středověkých vesnic (*Příspěvek k problematice zaniklých středověkých osad na Gottwaldovsku*, AH 7, 179–183), vývoji osídlení (*Slovanské a středověké osídlení. Proměny sídlištní struktury ve 12.–15. století*. In: *Vlastivěda moravská. Zlínsko*, 131–155. Brno 1995) a v poslední době také otázkám počátků středověkých měst a jejich geneze od velkomoravského ústředí přes hradská centra 11.–12. věku, jak to názorně dokumentovaly výzkumy v Přerově, zatímco jím také sledovaný nástupce velkomoravské staroměstsko-uherskohradištské aglomerace hradiště Spytihněv zaniklo již někdy koncem 12. století. Pozornost v souvislosti s výše citovaným výzkumem uherskobrodského dominikánského kláštera věnoval i nově Přemyslem Otakarem II. lokovanému Uherskému Brodu (*Problematika vzniku a vývoje středověkého Zlína*, VVM XLIV, 1992, 12–22; *Počátky města Přerova*, AH 20, 1995, 187–200; *Problematika lokalizace královského hradu a vývoje středověkého města v Přerově*, AH 26, 2001, 155–170; *Přerov a Spytihněv, správní centra východní a střední Moravy v raném středověku*, AH 31, 2006, 67–74; spolu se Z. Čížmářem, *Výzkum v historickém jádru města Přerova*, AH 24, 1999, 151–160), a spolu s R. Procházkou zkoumal také *Uherské Hradiště (okr. Uherské Hradiště). Hradební Růžová ulice*, PV 1993–1994, 251–254. Brno 1997. Asi největším objemem, kterým se v posledních třech letech zabýval, byl organizačně i fyzicky náročný výzkum hradiště Klášťov u Vysokého Pole. Množství depotů i jednotlivých artefaktů železných předmětů z velkomoravského období, jež zde našel a registroval, již bohužel definitivně nevyhodnotil, ač pro archeologii velkomoravského období i v rámci středoevropského prostoru se jedná o záležitost skutečně mimořádnou: srov. *Vysoké Pole (okr. Zlín) Klášťov. Doba středohradištní. Hradiště. Zjišťovací výzkum*, PV 48, 520–521. Brno 2007; *Vysoké Pole (okr. Zlín). Klášťov – zjišťovací výzkum hradiška*. In: *Ustav archeologické památkové péče Brno*, v. v. i., *Výroční zpráva 2007*, 34–35. Brno 2008.

Vzhledem ke svému dlouholetému působení ve zlínském muzeu (1976–1989) připravil také řadu výstav a muzejních expozic zaměřených právě na výzkumy hradů a pravěkou i středověkou archeologii. Byl to *Hrad Brumov ve světle archeologických výzkumů* (Oblastní muzeum jihovýchodní Moravy v Gottwaldově 1983), *Hrady jihovýchodní Moravy* (Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně 1998), *Nové objevy na Uherskobrodsku* (Muzeum Jana Amose Komenského v Uherském Brodě 1995), dále expozice *Pravěk jižního Valašska*, otevřená roku 1982 v Městském muzeu ve Valašských Kloboukách, *Pravěk jihovýchodní Moravy* z roku 1983 v Oblastním muzeu jihovýchodní Moravy na hradě v Malenovicích, v roce 1996 realizoval spolu se svojí ženou J. Langovou taktéž ve Zlíně na hradě Malenovice prezentaci svých výzkumů nazvanou *Hrady jihovýchodní Moravy*, v roce 1999 vytvořil expozici *Archeologie Přerovska (slovanské období a středověk)* v Muzeu Komenského v Přerově a roku 2000 na hradě Brumově. Byl taktéž jednatelem zlínské pobočky Klubu Augusta Sedláčka.

V průběhu více než třiceti let uskutečnil J. Kohoutek neuvěřitelné množství archeologických výzkumů a zjištění, které alespoň v předběžných zprávách zveřejnil pro zainteresované badatele, ale též v řadě přednášek pro nejširší veřejnost, neboť byl obdařen výzračným talentem předat jí své vědomosti a i ve společnosti kolegů se mnohdy projevoval jeho vypravěčský talent. V „Jurovi“ ztratila moravská a slezská archeologická obec nejen kolegu, kamaráda a přítele, ale rozvětvenou postavu renesančního typu, společenskou a pod drsnou slupkou silných slov citlivou, s vrozeným citem pro spravedlnost, neschopnou někomu skutečně ublížit. Na druhé straně byl ovšem velmi přímočarý a o svoje názory dovedl velmi zásadově a tvrdě bojovat. Zůstal jim věrný po celý život, ať již ve službách Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně, AÚ ČSAV v Brně či jako vedoucí zlínské expozitury Ústavu archeologické péče v Brně. Vyzařovala z něj energie a vždy sršel činorodou usilovnou prací, kterou lze dokumentovat množstvím provedených terénních výzkumů, z nichž zejména jeden z jeho posledních na hradišti Klášťov u Vysokého Pole, probíhající od roku 2006 v horském, těžko přístupném terénu, patřil k náročným i fyzicky. Zdůraznit musíme také rozsáhlou publikační činnost J. Kohoutka. Nikdy bychom nepomysleli, že ve skutečnosti je jeho zdravotní stav tak vážný a snad přímo symbolicky souvisel jeho odchod z pozemského života archeologa do slovanského nebe s XXXIV. mezinárodní konferencí archeologie středověku v Rimavské Sobotě, konferenci, kterých se pravidelně aktivně zúčastňoval od X. celostátní konference k problematice historické archeologie konané v Plzni ve dnech 2.–6. října 1978.

Sbohem „Juro“ a čest tvé památce.

ZDENĚK MĚŘÍNSKÝ